

PŘÍBĚH ÚZEMNÍ STUDIE KRAJINY SO ORP HOŘICE

Helena Vanická

Článek se zabývá využitím dotačního titulu z Integrovaného regionálního operačního programu na projekty územních studií krajiny pro správní obvod obce s rozšířenou působností. Popisuje důvody pořízení, proces a výstupy územní studie krajiny. Dále shrnuje význam dotačního titulu a postavení odborníků v územním plánování. Věnuje se možnostem realizace výstupů a opatření navržených v krajině. V závěrečné části předkládá zkušenosti pořizovatele s jejím využitím.

Výzva vyhlášená v roce 2016 z Integrovaného regionálního operačního programu na projekty územních studií krajiny pro správní obvod obcí s rozšířenou působností (SO ORP) poskytla jednu z mála možností, jak se zabývat krajinou celého zájmového území. Úřad územního plánování, jako pořizovatel územních plánů pro celý SO ORP, získal možnost doplnit a rozšířit odborné a podrobné údaje o území. Studie se tak pro náš úřad stala jedinečnou příležitostí, jak vstoupit do spolupráce s odborníky, které bychom jinak do celého území v jednom čase nikdy nedostali.

Správní obvod obce s rozšířenou působností Hořice se nachází v Královéhradeckém kraji. Skládá se z 29 obcí s počtem cca 18 500 obyvatel. Rozloha činí 192, 87 km². Území je rozděleno na tři

geomorfologické podcelky. Hřeben Hoříckého chlumu vytváří výrazný geomorfologický a klimatický předěl v území.

Krajina je v převážné části územních plánů odsunuta na druhé místo. Obce i města kladou důraz především na problematiku zastavěného území a zastavitelných ploch. Zastavitelné plochy představují oblast zájmů jednotlivých vlastníků či investorů. Krajina je velice často veřejností vnímána pouze jako území pro zemědělství, les a rekreaci. Krajina prostě jenom je. Její změny nastávají většinou pomalu a plíživě.

Při pořizování studie bylo prvním krokem získat podporu vedení města. Následně byly osloveny všechny obce v našem území a postupně bylo jednáno se všemi zástupci obcí. Na jednáních

bylo vysvětlováno, proč je dobré studii pořídit, co obcím přinese, co bude výsledkem a k čemu budou výsledky sloužit. Obce se k naší iniciativě stavěly rozdílným způsobem. Je nutné zdůraznit, že jsme se nikde nesetkali s jednoznačným zamítnutím. Obce se obávaly především administrativní zátěže. V malých obcích jsou zastupitelé neuvolnění a vlastní správní agenda je obsáhlá. Bylo přislíbeno, že nedojde k nadměrnému zvýšení požadavků na jejich čas. Nastavené financování studie bylo i pro menší obce přijatelné. O administraci dotačního titulu se starala obec s rozšířenou působností.

Vyhlášení dotačního titulu předcházely pilotní projekt zpracovaný na menším zájmovém území. Bez tohoto pilotního projektu a následně vypracované me-

todiky by mnoho příjemců dotace svoji žádost nepodal. Práce s krajinou je velmi opomíjenou částí nejen územního plánování. Bylo velmi obtížné si představit reálný objem práce při realizaci takto jedinečného projektu. Nebýt dotačního titulu, který přinesl zdroje do území, s vysokou pravděpodobností by se nepodařilo získat sdružené prostředky od jednotlivých obcí. Problematika krajiny, která je velice obsáhlá, není zástupcům obcí blízká. Teprve pilotní projekt a jeho výstupy pomohly ukázat, jak budou vypadat výsledky a k čemu je bude moci obec využít. Z těchto důvodů bylo zadání zpracováno až po vydání metodiky. Zpracovatel územní studie krajiny byl vybrán na základě výběrového řízení. Naší velkou výhodou byla znalost zpracovatele z předchozích let, kdy se podílel na zpracování územně analytických podkladů (ÚAP). Naš zpracovatel územní studie krajiny se také podílel na pilotním projektu, čímž i on získal jedinečnou zkušenost s tímto novým typem studií z pohledu územního plánování. Tým zpracovatele tvořili odborníci z různých profesí. Lidé těchto specializací nebývají zaměstnanci státní správy. Na

tvorbě územních plánů se vždy podílí i specialisté, je však pouze na jednotlivých zpracovatelích územních plánů, jakým způsobem a v jakém rozsahu zajistí specialisty a jakou část budou zpracovávat samostatně. Zpracování studie znamenalo pro malé obce výjimečnou možnost, jak získat spolupráci vysoce specializovaných odborníků ve svém prospěch, a pro specialisty znamenala výzvu, jak skloubit své široké znalosti a vědomosti s každodenním využitím v reálných územních plánech. Zdroje z Evropské unie tak umožnily malým obcím využít odborníky, které by jinak ze svých rozpočtů nebyly schopny hradit pro jejich úzkou specializaci. Realizace pro jednu obec by nepřinesla kýženě výsledky. Vzhledem k tomu, že krajina nerespektuje správní území obcí, nastala příležitost řešit celou krajinu alespoň v rozsahu SO ORP.

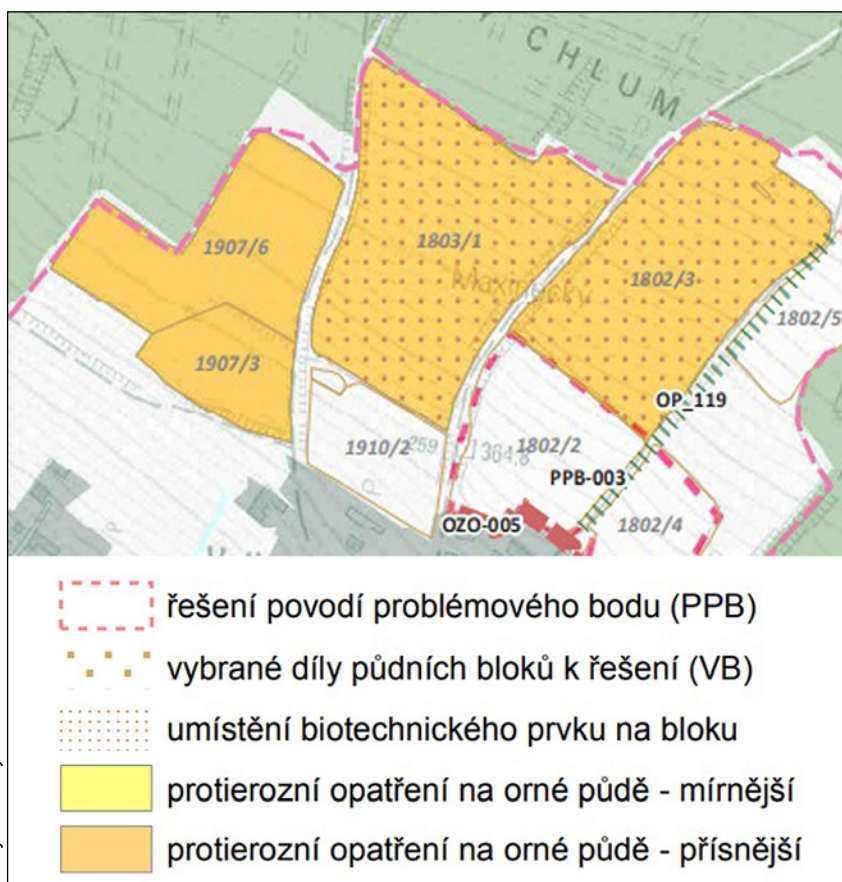
Nastalo dvanáct měsíců usilovné práce. Bez předchozích znalostí území zpracovatelem by se tato práce nedala stihnout. Pracovníci úřadu územního plánování byli propojkou mezi zpracovatelem a jednotlivými obcemi. Již v počátku

byla dohodnuta přímá spolupráce mezi zpracovatelem a obcemi. Představitelům obcí byly předkládány rozpracované části studie, teprve po konzultacích byly dokončeny. Pořizovatelé neplnili roli prostředníka, ale byli nápomocni při prezentaci studie pro veřejnost. Na základě zkušeností z územně analytických podkladů byly vytvořeny „karty obcí“. Jedná se o jednoduchý přehled pro území jedné obce. Jsou v nich zachyceny předem definované okruhy a navržená řešení. Starostové, ale i ostatní zájemci, tak mají v ruce základní přehled o postavení obce v krajině. Z těchto karet lze i následně vycházet pro tvorbu opatření či vytyčit směr zájmu rozvoje území. Je v nich zachycen stávající stav, definovány případné problémy a navržena řešení. Obce získaly odborné údaje v oblasti vodního režimu, erozí, ochrany přírody a krajinného rázu, územního systému ekologické stability, lesnictví, prostupnosti krajiny v návaznosti na rozvoj území v oblasti urbanismu, rekreace a turistického ruchu, těžby a pozůstatků činností (brownfield, znečištění a kontaminace).

Nově získané poznatky o území pomáhají naplnit jeden z původních záměrů, pro který jsou ÚAP vytvořeny. V územním plánování představují významný zdroj pro průzkumy a rozbory potřebné při tvorbě kvalitních územních plánů obcí.

Textová část územní studie obsahuje údaje získané za účasti odborníků, v podrobnosti, která může výrazným způsobem napomoci v odůvodněních územních plánů. Doplnila tak územně analytické podklady v části, která měla být nápomocna při tvorbě odůvodnění v navazujících řízeních. V době vzniku naší studie bylo pro argumentaci našich odůvodnění při rozhodování v daleko větší míře využíváno odůvodnění územně plánovacích dokumentací. Byly v nich uvedeny popisy a důvody, které vedly zpracovatele ke stanovení regulativu ve výrokové části územního plánu, tj. v návrhu. V současné době je upřednostněna tvorba jednoznačných definic pojmů jako součást návrhu.

Při tvorbě zadání studie byl v době jejího vzniku kladen zvýšený důraz na problematiku erozí a zadržení vody v kraji-

Zdroj: Městský úřad Hořice

Územní studie krajiny SO ORP Hořice

ně. Z hlediska územního plánování jsme se snažili, abychom co nejvíce záměrů této problematiky mohli využít přímo při pořizování územních plánů jednotlivých obcí. Díky studii tak byly v celém území prověřeny lokality vhodné pro zadržování vody v krajině. Vytípané lokality se postupně snažíme zapracovat do nových územních plánů.

Změnou* zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), došlo i k tomu, že některé jevy ovlivňující krajinu nebyly řešeny v podrobnosti, která by byla v současnosti velmi užitečná. Například změna § 18 v odst. 5 upravila znění na: „*Uvedené stavby, zařízení a jiná opatření včetně staveb, které s nimi bezprostředně souvisejí včetně oplocení, lze v nezastavěném území umísťovat v případech, pokud je územně plánovací dokumentace z **důvodu veřejného zájmu** výslovně nevyklučuje.*“ Nově vložený § 19 písmeno j) „*s ohledem na charakter území a kvalitu vystavěného prostředí vyhodnocovat a, je-li to účelné vymezovat vhodné plochy pro výrobu; plochy pro výrobu elektřiny, plynu a tepla včetně ploch pro jejich výrobu z obnovitelných zdrojů vymezovat rovněž s ohledem na cíle politik, strategií a koncepcí veřejné správy v oblasti energetiky a klimatu*“ významným způsobem ovlivňuje obsah nově vznikajících územních plánů. „Staré územní plány“ vznikaly v době, kdy zákon tyto možnosti takto nedefinoval, a tudíž je neřeší. Územní studie krajiny je právě významným zdrojem argumentů pro ovlivnění realizace těchto specifických staveb.

Jedná se především o vliv některých staveb na krajinu. Zajímavé je také porovnání základních struktur, jak byly vymezeny ve studiích, které vznikly v navazujících územích či v jiných měřítkách a zasahují i naše území. Přířnos studie pro území je značný. Bohužel její potenciál není dostatečně využit. Externí zpracování umožnilo získat velké množství dat umožňující daleko preciznější zpracování nezastavěného území ve vznikajících územních plánech. Bohužel „praktické“ využití územních plánů je z pohledu obcí zaměřeno především na zastavě-

Podhorní Újezd a Vojice 2010–2012

Zdroj: www.mapy.cz

Podhorní Újezd a Vojice 2019–2021

Zdroj: www.mapy.cz

né území a zastavitelné plochy, jak bylo konstatováno již v úvodu. Představitelé obcí jsou vystaveni tlaku především v této oblasti. Největší pozornost je tedy věnována tvorbě regulativů pro plochy určené k výstavbě všech typů. S volnou krajinou a její ochranou se nadále pracuje v daleko menším rozsahu. Vytvoření regulativů omezujících zásahy do volné krajiny nebo její přeměny je velmi často chápáno negativně. Při tvorbě nových územních plánů není vždy možnost jít do takové hloubky, která by umožnila využít veškeré návrhy a doporučení získané ve studii. Některá doporučení a nazačené směry nemohou být realizovány územními plány. Cíle a úkoly územního plánování nezahrnují podrobnost, která by byla potřebná pro všechny oblasti navržené k řešení. Bohužel jsme se nasetkali s příliš velkou odezvou u jiných odborů či organizací, které by výstupy

mohly využít. Rozdílný pohled na řešení problémů a možnosti, kterými disponují, se odráží v nízkém využití. Příkladem je zemědělsky obdělávaná krajina. V procesu pořizování studie byli zemědělci součástí dění. Ve venkovském prostoru jsou nedílnou složkou života. Jejich existence se se životem vesnice každodenně prolíná. Je to oblast, ve které dochází k nejčastějšímu rozčarování. Navržená doporučení by měla vést k méně konfliktnímu obhospodařování krajiny. Úpravy představují investice či alespoň změnu dosavadních zaběhnutých způsobů. Neexistují však dostatečně účinné mechanismy, které by uvedly v život navržená řešení, byť je jejich potřebnost více než zřejmá.

Názorným příkladem je (ne)využití z karty obce Podhorní Újezd a Vojice. V přehledu nalezneme základní informace,

* Zákon č. 19/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 458/2023 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

doporučení pro vodní režim krajiny, retenci vody v území, opatření proti ohrožení povodněmi, omezení erozí a problémy k řešení. Zastavěná místní část Vojice je ohrožena lokálními záplavami, které jsou způsobeny přívalovými srážkami. Nad zástavbou došlo v minulosti k vykácení sadů. Nyní zde hrozí záplavy způsobené povrchovým odtokem vody. Karta obce doporučuje obnovu sadů. Obdobně v kartě najdeme informace týkající se ohrožení erozí. Představují jí velké bloky orné půdy. Erozní výpočty ukazují na potenciální problémy s vodní erozí v ploše na blocích pod lesem a východně od zástavby. Dále jsou zde uvedeny informace k větrné erozi. Zhruba polovina půd ve střední části obce je náchylná k ohrožení větrnou erozí, výše jmenované bloky pod lesem jsou větrnou erozí také ohroženy. Navržená opatření směřují k zachování sadů a jejich obnově. V lokalitách bez výsadby je doporučováno rozčlenění na menší bloky, zatravnovací pásy či plošné zatravnění.

Může se zdát, že tato pravidla ochrany jsou téměř obecně známá. Jejich realizace pro řádného hospodáře se svěřeným majetkem by neměla představovat složitá rozhodování. Předpokládá se, že právě zemědělci mají největší zájem

na ochraně půdy proti erozi. Následující snímky ukazují vývoj v území v čase a grafické vyjádření informací o území ze studie krajiny. Přestože obec má opakující se zkušenost s bleskovými záplavami a tekoucím bahnem, nebylo nikdy dosaženo nápravy. Nebyl nalezen mechanismus, jak donutit „někoho“ k jakémukoliv změně.

S postupujícím časem se objevuje i otázka možnosti aktualizace studie. Část doporučení byla realizována. Od schválení studie vznikly dokumenty, které by měly být v aktualizaci zapracovány. Vzniklé dokumenty mají vliv na některé výstupy, je tedy potřeba jejich doplnění, úprava nebo i případné dostatečné zdůvodnění jiného řešení.

Může se zdát, že využití studie pro náš SO ORP nenaplnilo všechna očekávání. Je nutné důrazně takové závěry odmítnout. Rozbory, data a především návrhy v objemu, rozsahu a spektru, která studie poskytuje, by jiným způsobem nebylo možné získat. V dané chvíli došlo k unikátní souhře příznivých okolností pro krajinu a vznikla tak možnost získat zdroje i pro malé obce s velmi malými rozpočty. Pilotní projekt a metodika umožnily představit budoucí výstupy.

Podařilo se získat odborníky na velmi vysoké úrovni a přesvědčit představitele všech obcí o významu ochrany krajiny. Výše uvedené okolnosti daly vzniknout materiálu, který zatím nikdo neměl k dispozici. Zveřejněním na webových stránkách města a vložením do Evidence územně plánovací činnosti (iLAS) byla studie zpřístupněna všem zájemcům o problematiku krajiny. Údaje z ní jsou využívány možná méně intenzivně, než by mohly být. Představují však velmi širokou základnu důležitou pro mezioborovou spolupráci a sledování dlouhodobého vývoje území. Studie představuje jednoznačný přínos. Je možno sledovat měnící se pohled na význam a směřování územního plánování, rychlý vývoj využívaných technologií a požadavky na široké spektrum odborností na jednotlivých úřadech územního plánování. Bez dostatečného množství dat, v rozsahu celých správních území, nebudeme moci naplňovat požadavky kladené na územní plánování, byť jejich využití bude probíhat postupně.

*Ing. Helena Vanická
Oddělení územního plánování
a regionálního rozvoje
Městský úřad Hořice*

ENGLISH ABSTRACT

The Background Story of the Landscape Spatial Study of the Administrative District of the Hořice Municipality with Extended Powers, by Helena Vanická

The article deals with the use of a subsidy from the Integrated Regional Operational Programme for landscape spatial studies for the administrative district of a municipality with extended powers. It describes the reasons for the development, process and outputs of the landscape spatial study. It also summarises the importance of the subsidy and the role of experts in spatial planning. It discusses the possibilities of implementing the outputs and measures proposed in the landscape. In the final part, it presents the experience of the procurer its use.